

פרופ' מ. שובה וד"ר ב. מייזלר הסבירו למשתתפים את מטרת החברה ופעולותיה ועמדו במיוחד על חפירות בבית-שערים והסיכויים להמשך העבודה. ישב ראש במסיבה מר הנס מולר.

ב'

האסיפה הכללית

האסיפה הכללית של החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה נתקיימה בירושלים ביום ג', א' ניסן תש"ו, 2 באפריל 1946, באולם בית החלוצות ברחביה. נשיא החברה, פרופ' ל. א. מאיר, ישב ראש ומסר את רשות הדיבור למר ש. ייבין, שהזכיר את החברים שנפטרו במשך שנתיים האחרונות: ו. הקר (ירושלים), הרב הראשי הרץ, חבר הוועד באנגליה, מר אליעזר ילין (ירושלים), מר ש. ינובסקי (תל-אביב), מר אברהם כהנא (תל-אביב; חבר הוועד לשעבר), מר ברל כצנלסון (תל-אביב), ד"ר יוחנן לוי (ירושלים). ד"ר מ. שטקליס הרצה על חפירות בית-ירח בלוויית תמונות בפנס קסם. אחר ההרצה מסר מר ש. ייבין דו"ח על פעולות החברה בשנתיים האחרונות והמעבכ במיוחד על החפירות בבית-ירח, הכינוס השלישי לידיעת הארץ, מחזורי ההרצאות תווים מן ההווי העברי בימי קדם (תש"ה), הנגב בעבר ובהווה (תש"ו), הרצאות בסניפים; וכן התעכב על הפרסומים, כרך א' של בית-שערים, קובץ ד' לזכר א. ז. ויצמן, חידוש הספריה לידיעת הארץ, והיריעות.

ד"ר א. נבנצל מסר דו"ח כספי.

בוויכוח הכללי לאחר הדוחות האלה השתתפו ה"ה: י. שווייג, א. י. ברורי, י. גולדברט (תל-אביב) א. בן-חורין, ד"ר נ. שלם ונ. צימבליסט (תל-יוסף). הוויכוח התרכז בעיקר סביב התקנון החדש, שהציעו הוועד המנהל לאסיפה הכללית לאישור.

על דברי הביקורת השיבו ד"ר א. נבנצל ומר ש. ייבין. לאחר מכן אישרה האסיפה את הדו"ח וכן את התקנון החדש, ובחרה בוועד המנהל של החברה: פרופ' ל. א. מאיר — נשיא הכבוד של החברה, מר ז. ליפשיץ — יו"ר הוועד המנהל, ד"ר א. נבנצל — גזבר הכבוד וה"ה: י. בן-צבי, ד"ר א. ברגמן, ד"ר ח. ז. הירשברג, ש. ייבין, ש. יעבץ (תל-אביב), ד"ר ב. קירשנר, פרופ' מ. שובה — חברים. כמו כן הושאר מקום אחד בוועד המנהל לב"כ סניף תל-אביב, שבו צריך היה לבחור סניף תל-אביב; סניף תל-אביב בחר בד"ר נ. סדובסקי לתפקיד זה. למועצה נבחרו ה"ה: מ. אבייונה, פרופ. ש. אסף, ד"ר ע. בן-דור, פרופ' נ. גליק, י. גרינבוים, ב"צ דינבורג, ד"ר ז. וילנאי, פרופ' נ. ה. טורטשינר, מ. נרקיס, פרופ' נ. סלושץ (תל-אביב), פרופ' ל. פיקרד, י. פרס, פרופ' מ. ד. קאסוטו, נ. וילבוש (חיפה), פרופ' י. קלוזנר, ישראל רוקח (תל-אביב), דוד רמז, ש. י. שווייג והושארו שישה מקומות לב"כ הסניפים, שבהם צריכים היו לבחור ועדי הסניפים. אלה האחרונים בחרו בה"ה ד"ר י. משצ'נסקי (תל-אביב), עזרא דנין (חדרה), א. זלצר (בנימינח), ד"ר פ. בוכמן (טבריה), מ. פוגלסון (חיפה), י. קושניר (בן-שמן). לוועדת הביקורת נבחרו ה"ה: י. רוסקינ-לוי ועו"ד צ. שוורץ.

ג'

חוג ארכיאולוגי

במשך שנת תש"ו התקיימו בירושלים שבע פגישות של החוג הארכיאולוגי שבהן הרצו ה"ה: א. בן-חורין (מתוו עכו וחיפה לפי תעודה מסוף התקופה הצלבנית) בדירתו של ד"ר ע. בן-דור ביום י"ח בטבת; ד"ר ח. ז. הירשברג (כתובות מתייהדים ומתגיררים בתדמור ובחמיר) בדירתו של פרופ' ל. א. מאיר ביום י"ז שבט; ד"ר ע. בן-דור (חותמות יהודיות חדשות) בדירתו של מר ש. ייבין ביום כ"ז אדר ב'; פרופ' נ. ה. טורטשינר (השבעת שדים עברית מימי המקרא) בדירתו של מר ז. ליפשיץ ביום ג' אייר; ד"ר ב. מייזלר (כתובות מלכי גבל) בדירתו של עו"ד ח. קרונגולד ביום ב' סיון; ד"ר א. רייפנברג (א' חקירות בקיסרי, ב' כתובת חדשה מתקופת בית ראשון בירושלים) בדירתו של פרופ' ל. א. מאיר ביום ט"ז סיון; מר ש. ייבין (קברי מלכי בית-דוד) בדירתו של ד"ר א. רייפנברג ביום כ' מנחם-אב.

עונת הפגישות בחוג לשנת תש"ז נפתחה בהרצאות של פרופ' נ. גליק: על החקירות החדשות בעכר-הירדן המזרחי. הפגישה התקיימה בביתו של עו"ד ח. קרונגולד ביום כ"א כסלו תש"ז. הפגישה השנייה התקיימה בי"ט טבת בדירתו של מר ש. ייבין. הרצו ד"ר מ. שטקליס ומר מ. אבי-יונה על חפירות בית-ירה. פרופ' שובה מילא אחריהם על הכתובת שנמצאה בחפירות.

ד'

הרצאות

מחזור ההרצאות לשנת תש"ז הוקדש לנושא: הנגב בעבר ובהווה. גם השנה הרצו בכל ערב שני מרצים. במשך השנה הושמעו 14 הרצאות. הרצו ה"ה: מהנדס ז. ליפשיץ (מבוא לידיעת הנגב ויחסים אגראיים), ד"ר א. רייפנברג (סוגי הקרקע בנגב), ד"ר י. שטנר (הגיאוגרפיה של הנגב), ד"ר מ. אבנימלך (התולדות הגיאולוגיות בנגב), ד"ר ד. אשבל (אקלים הנגב), מהנדס מ. זיטץ (מקורות המים בנגב), ד"ר א. לנברג (אוצרות האדמה בנגב), ד"ר מ. זהרי (הצומח בנגב), ד"ר ב. מייזלר (הנגב בתקופת המקרא), מר ש. ייבין (אפיגרפיה שמית בסיני ובנגב), מר מ. אבי-יונה (הנגב בתקופה הביזנטית והרומאית), פרופ' מ. שובה (חיי הרוח בנגב בתקופה היוונית), ד"ר ח. ז. הירשברג (תקופת הירידה בנגב—התקופה הערבית), מר י. ברסלבסקי (השבטים הערבים בנגב).

ההרצאה האחרונה של מר י. ויץ (סיכויי ההתישבות בנגב) נדחתה מסיבות שהוזמן גרמן. ההרצאות היו מרובות משתתפים והתקיימו באולם בית-החלוצות ברחביה. מרבית ההרצאות היו מלוות תמונות בפנס קסט. כל חומר ההרצאות נמסר לקרן הקימת לישראל לבקשתה לפי תנאים מסויימים. לשנת תש"ז הכין הוועד המנהל מחזור הרצאות על ארץ-ישראל בימי-הביניים, שבו עומדים להרצות ה"ה ד"ר ש. ד. גויטיין, פרופ' ש. אסף, ד"ר ח. ז. הירשברג, מר י. בן-צבי, ד"ר ז. בן-חיים, ד"ר ב. קלאר, ד"ר י. פראור, מר א. יערי, ופרופ' ל. א. מאיר. בא' טבת תש"ז' חנוכה, התקיימה באולם בית-החלוצות עצרת חנוכה. הרצו בה ד"ר א. שליט (מדינת החשמונאים והפרושים) ומר ג. אלון (שיטתם המדינית של יהודה המכבי ואחיו כלפי המלכות). ישב ראש מר ש. ייבין.

במשך השנה שיגר הוועד המנהל מספר מרצים גם לסניפים. בסניף תל-אביב התקיימה הרצאתו של מר ז. ליפשיץ על חנגב. והסניף עצמו סידר שתי הרצאות של מר י. ברסלבסקי.

בסניף חדרה הרצו: ד"ר ע. בן-דור על הקולוניזציה הפניקית, מר מ. אבי-יונה על מדינת הצלבנים וביצוריה (למחרתו הדריך המרצה טיול לעתלית) ופרופ' מ. שובה על תנועות נוער בארץ-ישראל ובגולה בתקופת הרומאים. בכל ההרצאות האלה השתתף קהל רב. לשנת תש"ז הכין הוועד המנהל סדרת הרצאות על הנגב.

בסניף טבריה הרצו מר מ. אבי-יונה על יולינוס אפוסטטא ומר ו. פרנקל מחיפה על החפירות בבית-שערים. נוסף על זה נערכו סיורים סביב חומות טבריה העתיקה ולחפירות בית-ירה. בעונה זו כבר חידש הסניף את פעולתו בטיול לבית-ירה. ד"ר שטקליס ירצה בקרוב בטבריה על החפירות בבית-ירה.

בסניף בנימינה התקיימה הרצאה של פרופ' מ. שובה על חיי הרוח בנגב בתקופה הרומאית.

בסניף בן-שמן התחילו לטפל — ביזמת כמה חברים — בהקמת מוזיאון איזורי במקום. המוסד ייחד אולם מיוחד לתכלית זו. כבר מצוייה שם מערכת מפת היסטוריות, המשקפות את תולדות האיזור בתקופות שונות, מערכת קטנה של כלי-אזור, כלי-חרס, גרות, אבני-ריחיים, מכתשים, אוסף קטן של מטבעות, תצלומים וכו'. פינה מיוחדת באולם זה תהיה מוקדשת לחשמונאים ולמאבקם. המוזיאון ישמש

מקום ביקור למטיילים הרבים העוברים את בן-שמן בדרכם למודיעין. היה אבי-יונה, ד"ר בן-דור וד"ר מייזלר סייעו בעצה ובהדרכה.

בתל-עדישם המוזיאון האיזורי אהל שרה מתפתח יפה וכבר משמש הוא מקום ביקורים למטיילים. אוסף התפצים והתמונות מתרבה והולך. מר מ. וינשטיין הרצה במקום מטעם החברה על התנ"ך לאור הארכיאולוגיה והגדיר גם חפצים ומוצגים שונים. מר י. ברסלבסקי ביקר במקום והתרשם מאוד גם מן החומר עצמו וגם מן הסידור והרישום.

ה'

פעולות ספרותיות

בספרייה לידיעת הארץ של החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה בהוצאת מוסד ביאליק יצאו לאור במשך שנת תש"ו שני ספריו של פרופ' נ. גליק בתרגום עברי: עבר הירדן מזרחה בתרגומו של א. יערי והירדן בתרגומו של א. ד. זינגר. כמו כן כבר נגמרה הדפסתו ובקרוב יצא לאור ספרו של ד"ר י. פראוור — ממלכת ירושלים הצלבנית. יש לציין בעיקר את צורתה החיצונית הנאה של הספרייה המחודשת.

הוועד מטפל בתכנית להוצאת הספרים בשנת תש"ז, שבה נכללו ספריהם של ד"ר י. שטנר — תולדות מפת ארץ-ישראל, מ. נרקיס — מטבעות ארץ-ישראל, חלק ג', ומ. אבי-יונה — גיאוגרפיה של ארץ-ישראל בימי הבית השני, המשנה והתלמוד. בקרוב יימסר לדפוס קובץ של החברה שיהיה מוקדש לכינוס השני לידיעת הארץ: לחוף ימים. כן נעשות הכנות להוצאת קובץ שיהיה מוקדש לכינוס השלישי לידיעת הארץ, שהתקיים בחיפה על הנושא: התעשייה והמלאכה בארץ-ישראל ובשכנותיה בימי קדם, ולהכנת הדפסתו של כרך ב' של הדו"ח הסופי על בית-שערים, הכתובות היווניות במערכות הקברים א' — ד' מאת פרופ' מ. שובה. כן מעיינת החברה בכמה תכניות פרטומים אחרות ובעיקר בהוצאת כתב-עת סופולארי-ארכיאולוגי, שיהיה נועד בראש ובראשונה לתלמידי בתי-הספר במחלקות הגבוהות ולנוער.

כרך הידיעות לשנת תש"ו הוקדש ליובלו החמישים של פרופ' ל. א. מאיר וכלל 32 מאמרים ורשימות. החוברת הבאה של ידיעות שתצא לאור בעריכתו של ד"ר ח. ז. הירשברג תהיה כפולה ותוקדש ליובל החמישים של מר ש. ייבין.

ו'

מסיבות

ביום כ"ג אלול תש"ו התקיימה בבית מר ז. ליפשיץ מסיבה חגיגית של המועצה לכבוד יובל החמישים של חבר הוועד המנהל מר ש. ייבין. מר ז. ליפשיץ, שישב ראש, פתח בדברי ברכה לחתן היובל בשם הוועד המנהל. אחריו דיברו היה: ד"ר ב. מייזלר, שהעריך את מפעלו המדעי והספרותי של מר ש. ייבין, פרופ' נ. ה. טורטשינר ופרופ' י. קלוזנר שסיפרו זכרונות מימים עברו. חתן היובל השיב על דברי הברכה. נקרא מכתבו של פרופ' מ. שובה, שצריך היה לדבר במסיבה בשם הוועד המנהל ולא יכל היה להשתתף מחמת מחלה, וכן טלגרמות ומכתבי ברכה.

ז'

עצרת עיון לכבוד יובל הכ"ה של ההתיישבות בעמק

החברה העברית לחקירת ארץ-ישראל ועתיקותיה ערכה, לפי הזמנת ועד היובל של החגיגות העמק, עצרת-עיון בבית חיים שטורמן (המכון לידיעת המולדת) בחול-המועד סוכות תש"ו, לכבוד יובל הכ"ה של ההתיישבות בעמק-יזרעאל. נתכנסו לעצרת זו באי-כוח כל יישובי העמק וחברי החברה ממקומות שונים בארץ. מר שמואל סבוראי מעין-חרוד פתח את העצרת בשם ועד היובל וסיכם את השיגיהם של המתישבים בעמק במשך עשרים וחמש השנים האחרונות בכל שטחי החיים במשק. הוא הדגיש במיוחד את המקור

שממנו שאבו המתיישבים את אומץ הרוח וכוח הסבל לעמוד בנסיון הקשה הזה, להתגבר על כל המכשולים ולהגיע היום ל-55 ישובים חקלאיים המונים למעלה משתי רבבות נפש. המטרה האחת והמאחדת, הרצון החזק ליצור חיים חדשים לעם שבע-גדודים והיחסים הטובים בין המתיישב והתנועה המיישבת הם הם המקור להצלחה הגדולה.

מר שמואל ייבין הרצה על החקלאות בימי קדם בעולם הקדמון. הוא הסביר את ראשית החקלאות ואת גידולי התרבות הראשונים, שמוצאם בעיקר מעשבי-בר, ופירט את שתי התורות של התחלת החקלאות: גננות עידור וחקלאות שלחים. בהמשך דבריו עמד על שטחי ההתיישבות החקלאית הקדומה בארץ-ישראל בתקופה הכלקוליתית ובראשית תקופת הברונזה, שנתבססו על חקלאות שלחים, וביאר את ערכה של יצירת עדפי מזון חקלאיים בהתפתחות התרבות ומתן אפשרות להתמחות במקצועות חיים אחרים, להבדיל מאלה הקשורים במישרים בהשגת חמרי מזון. המרצה עמד על האפשרות שניחנה עם פיתוח החקלאות גם לפיתוח גידול בהמות-בית בקנה-מידה נרחב, שהוא מצדו מהווה את הרקע העיקרי להתנגשות המתמדת בין האיכר לבין הרועה במשך כל תולדותיו של המזרח התיכון. לבסוף התעכב על פרטי עבודותיו החקלאיות של תושב הארץ, שלא חל בהם שינוי למן לוח גזר (המאה ה' לפני ספ"ג) ועד ימי גלגל המזלות של בית-הכנסת בכפר ברעם (המאה ה' לספ"ג).

ד"ר יעקב בן-תור, השלישי בשורת המרצים, החזיר את קהל השומעים מיליוני שנים אחרונה בתארו את תולדותיו הגיאולוגיות של העמק למן הימים, שבהם היה השטח חלק מקרקעית הים הגדול בחלק זה של העולם, ועד התחלת התקופה הגיאולוגית החדשה, שבה קיבל העמק פחות או יותר את צורתו הנוכחית. על העליות והירידות בתולדות היישובים בעמק למן התקופה הקדומה ביותר ועד המאה ה-11 הרצו ד"ר אברהם ברגמן וד"ר חיים זאב הירשברג. הראשון התעכב במיוחד על חשיבותו האסטרוטגית של העמק ותולדות יישוביו העיקריים עד הכיבוש הערבי, והאחרון תיאר את תקופת הירידה בעמק בסקרו את תולדותיו למן הכיבוש הערבי ועד ההתיישבות החדשה. בסוף דבריו עמד על תולדות היישוב העברי, שלא נפסק לחלוטם בסביבה זו, והביא לכך עדויות מתעודות ארכיאולוגיות וספרותיות. העצרת ננעלה על-ידי ה' ייבין וסבוראי בדברי תודה וברכה למארחים, למרצים ולאורחים.

ח'

ארגון עבודת הוועד

כדי להקל מן המעמסה שהיתה מוטלת תמיד על שכמ יו"ר הוועד, חולקה עבודת הוועד בין וועדות-משנה מצומצמות, שעל כל אחת מהן הוטל לטפל בבחינה מיוחדת של עבודת החברה. נחוננו ועדות המשנה הבאות: וועדה לענייני חפירות: פרופ' מ. שובה, יו"ר, פרופ' ל. א. מאיר ומר ש. ייבין, חברים; וועדה לענייני פרסומים: מר ש. ייבין, יו"ר, ד"ר ת. ז. הירשברג וד"ר א. נבנצל, חברים; וועדה לענייני הפצת ידיעת הארץ: ד"ר ב. קירשנר, יו"ר, ד"ר א. ברגמן וד"ר ת. ז. הירשברג, חברים. וועדה לענייני ארגון וכספים: מר ז. ליפשיץ, יו"ר, מר ש. יעבץ וד"ר א. נבנצל, חברים. יו"ר הוועד המנהל מוזמן לישיבותיהן של כל וועדות-המשנה, ורשאי להשתתף בהן. סדר עבודה זה הקל בהרבה על ארגון העבודה, וטיפח השתתפות פעילה יותר של כל החברים בעבודת הוועד. בעיות עקריות מובאות כרגיל בפני מליאת הוועד וטעונות אישור בה. נעשה נסיון להעסיק מרצה נודד בשביל הסניפים; אולם הסניפים לא נענו להזמנת הוועד להשתמש בשירותו, והנסיון הופסק לעת עתה.

ט'

שונות

טיו"ל. — בחו"מ פסח ערך ועד החברה טיול מירושלים לחפירות בית-ירח. המטיילים נסעו באבטובוס מיוחד אל מקום החפירות, שמעו הסברה במקום מפי ד"ר מ. שטקליס, וחזרו בו ביום לירושלים.